

УДК 323:328 (477)

А. О. Мілюкова

аспірантка кафедри політології

Інститут соціальних наук Одеського національного університету

імені І. І. Мечникова

к. 35, Французький б-р, 24/26, м. Одеса, 65058, Україна

тел. 0 482 68-43-73 (р. т.)

ПОЛІТИЧНІ СУБ'ЄКТИ ТА ІНСТИТУТИ В УКРАЇНІ: ПРОЦЕСИ ВЗАЄМОДІЇ ТА КОЕВОЛЮЦІЇ

Стаття присвячена дослідженню процесів взаємодії політичних суб'єктів та інститутів в Україні в процесі пострадянської трансформації. Автор обґрунтовує залежність динаміки політичних трансформацій в Україні від змін інституціонального комплексу.

Ключові слова: інституціональний комплекс, політична трансформація, політична взаємодія.

За роки незалежного існування та прискореного процесу національної розбудови держави українська політична система й до цих пір не набула рис усталеності та ефективності. Попри всі декларації щодо демократичної спрямованості цих трансформацій, питання про те, чи витримала Україна випробування демократією, залишається відкритим. Об'єктом дослідження, висвітленого в рамках даної статті, є політичні суб'єкти та інститути українського суспільства, які перебувають в процесі змін.

Предмет дослідження — процеси взаємодії та взаємозалежного розвитку політичних суб'єктів та інститутів в Україні в контексті трансформації.

Необхідно зазначити, що проблематика політичних трансформацій в країнах, які знаходяться у стадії демократичного транзиту, висвітлюється в роботах відомих зарубіжних дослідників (А. Пшеворський, Д. Норт, В. Меркель, А. Круассан, Д. Растоу, Ф. Шміттер та ін.), а також їх російських колег (В. Гельман, С. Кірдіна, В. Нечаєв, А. Хлопін). Вітчизняні фахівці (Є. Головаха, Н. Паніна, О. Романюк) здебільшого переймаються проблемами інституційних трансформацій. Проте необхідно зазначити, що в більшості досліджень автори застосовують надто велику кількість якісних критеріїв щодо визначення характеру перехідних політичних режимів, які, до того ж, висвітлюють різні аспекти політичної реальності. Інколи це спричинює розмитість методологічної бази та принципів відбору емпіричних даних. Тому опрацювання концептуальних підходів, які б сприяли виявленню специфіки пострадянських режимних трансформацій, зокрема, в Україні, а також прогнозуванню їх подальшого розвитку та запобіганню можливих ризиків “інституціонального вибуху”, залишається досить актуальним.

Автор ставив за мету проаналізувати процеси політичної трансформації, що відбуваються в Україні, з точки зору змін інституціонального комп-

лексу та інституціонального середовища, зумовлених взаємодією та взаємовпливом політичних суб'єктів та інститутів. Запропонований автором інституціональний критерій політичних трансформацій дозволяє оцінити специфіку процесу режимних змін в Україні на такому рівні, якого не дозволяють досягти формальні критерії “демократичності” режиму (такі як вільні, рівні, чесні вибори, гарантії громадянських прав і свобод та ін.), а також побачити “підводні каміння” цих змін.

Перш ніж перейти до суто процесів української політичної трансформації, доцільно з'ясувати сучасний зміст поняття політичних змін і місця інституційного чинника в процесах політичної динаміки. Отже, політична зміна являє собою специфічний тип соціальних змін, пов'язаний зі змінами в механізмі владної регуляції суспільства [3, с. 57–60]. Політичні зміни пов'язані з трансформацією всередині інституціональних структур, яка, у свою чергу, зумовлена перетвореннями соціального середовища.

У визначенні ролі інституціональної структури та її зовнішнього середовища щодо політичних змін у західній науці склалося два основних підходи.

Контекстуалістський підхід пов'язаний з ідеєю “первинної” ролі соціального контексту, “зовнішнього середовища”, соціально-економічної та соціокультурної обумовленості політичних змін. Політичні зміни передусім пов'язуються з рівнем та темпами економічного розвитку. Марксистська парадигма політичних змін вказує на залежність політичних змін у суспільстві від економічного базису: спосіб виробництва та форми власності визначають класову структуру та розстановку соціальних сил, які в свою чергу задають напрямок змін політичної організації суспільства. Неекономічні (духовно-культурні) фактори тут відіграють вторинну, підлеглу роль.

Немарксистські автори в рамках даного підходу (Р. Даль, С. Ліпсет) також вказують на залежність становлення демократичних інститутів від рівня економічного розвитку та темпів індустріального росту. С. Ліпсет зазначає: “чим більше нація досягає успіху з економічної точки зору, тим більше у неї шансів для того, щоб вона стала нацією демократичною” [6]. Окрім економічних, істотним фактором, який зумовлює політичні зміни, прихильники контекстуалістського підходу також вважають соціокультурну динаміку: вплив релігійних, моральних цінностей, традицій (Г. Алмонд, Д. Пауел).

Інституціональний підхід акцентує детермінованість політичних змін не “зовнішнім середовищем”, а “внутрішньою структурою” політичного життя та державних інститутів. Той факт, що в країнах, що розвиваються, при значних темпах економічного зростання інституціональні зміни відбуваються недостатньо інтенсивно, дозволяє стверджувати, що зміни в інститутах здійснюються автономно від соціальних та економічних умов, не дивлячись на вплив останніх. Так, наприклад, С. Хантінгтон зазначає, що характер та успіх соціальних змін залежить від рівня політичної інституціалізації країни [11]. Д. Растоу підкреслює, що необхідно розмежовувати фактори, які породжують демократію (генетичні фактори), та фактори,

які підтримують її стійке функціонування (функціональні). У зв'язку з цим Д. Растоу стверджує, що рівень економічного та соціального розвитку є одним із функціональних факторів, який лише опосередковано впливає на механізм політичних змін [7]. Т. Скокпол також акцентує увагу на тому, що при аналізі політичних змін в якості найбільш значущих пояснювальних кластерів повинні розглядатися автономія та адміністративний потенціал державних інститутів [1, с. 192].

В свою чергу, застосовуючи новоінституційну модель аналізу, Д. Норт відзначає, що політичні зміни відбуваються тоді, коли вигоди, отримані акторами внаслідок зміни інститутів, перевищують витрати на здійснення цих змін [8]. Теорія раціонального вибору в рамках неоінституціонального підходу базується на тому, що індивіди в процесі взаємодії для того, щоб зробити цю взаємодію можливою, щоб координувати свою поведінку, здійснюють раціональний вибір: вони створюють інститути, обираючи з різних варіантів ті, які вважають оптимальними. Причини виникнення та/або зміни інститутів пов'язані зі зміною характеру інституціонального спілкування людей, зумовленого оновленням як формальних норм и процедур, так и неформальних регламентів та правил гри. Як пояснюють П. Холл, Р. Тейлор, “актори створюють інститути, щоб... отримати вигоди від кооперації... Вони зберігаються доти, доки надають акторам більше вигод, ніж альтернативні інститути” [цит. по: 5, с. 53]. Інститути змінюються, тому що актори прагнуть змінити їх, очікуючи, що це максимізує їх корисність.

Треба зазначити, що в рамках цього підходу існує дві версії. Перша розглядає інститути як “колективну користь” — ефективні для всього суспільства настанови, які дозволяють максимізувати корисність та максимально знизити транзакційні витрати. Тобто люди створюють такі інститути (“правила гри”), які знижують невизначеність взаємодії та підвищують продуктивність використання ресурсів. Відповідно, зміна інститутів стається у тому випадку, якщо вона дасть можливість ще більше знизити транзакційні витрати. Інститути, згідно даного підходу, виникають як засіб координації та вирішення проблеми колективної дії.

Друга версія — так званий дистрибутивний (от distribution — розподілення) підхід, запропонований Джеком Найтом. Згідно його концепції, інститути виникають як побічний продукт боротьби за владу та розподіл ресурсів у суспільстві. Оскільки в рамках раціонального вибору можлива не одна, а декілька інституціональних рівноваг, вибір інститутів не може бути пояснений вигодами від кооперації: “Первинною мотивацією при створенні соціальних інститутів не може бути досягнення колективних цілей... Інституціональні правила створюються діями раціональних акторів та опосередковують їхню взаємодію... Актори вимагають від інститутів, щоб останні фокусувалися не стільки на колективних результатах, скільки продукували соціальні наслідки, найбільш вигідні для них як раціональних акторів” [14, с. 38]. Виникнення інститутів — наслідок властивості суспільству боротьби за владу. Суб'єкт, який володіє достатніми ресурсами, щоб прагнути до влади над іншими, буде обмежувати дії інших

відповідно до своїх вигід. Обмежуючи дії інших, суб'єкт, в свою чергу, може прогнозувати їх поведінку, відповідно, знижається невизначеність взаємодії.

Що ж стосується механізмів інституціональних змін, то дослідники виділяють такі 3 види:

1. Спонтанне виникнення інституціональних змін. Наприклад, Ф. Гаєк наполягає, що існує певний “спонтанний порядок”, який виникає в результаті прихованих та некерованих людьми процесів, що в свою чергу означає, що інститути не можуть створюватися за зразками.

2. Теорія інтенціональних (навмисних) перетворень. Вона ґрунтується на тому, що інститути виникають та змінюються в результаті скоординованих дій соціальних суб'єктів. Прихильники даної теорії — В. Райкер, Дж. Цибеліс, К. Шепслі, П. Ордешук — стверджують, що процес формування базових політичних прав та інститутів є результатом конкуренції серед членів політично активного класу.

3. Соціальний відбір (селекцію) як механізм інституціональних змін виділяють Т. Парсонс, Г. Спенсер, Р. Мертон, Р. Інгларт. Еволюція інституціональних форм тут розглядається як реакція на функціональні потреби, що виникають у суспільстві.

Спираючись на вказані підходи, ми можемо зробити припущення, що проблеми трансформації інституціонального комплексу, який склався в Україні, зумовлені низкою причин. Найважливішими з них є такі:

1. Політичні інститути в Україні виникали як навмисно, так і спонтанно. Це означає, що інституціональний комплекс сформувався за принципом мозаїки, а соціальна селекція як послідовне “вирощування” автентичних інститутів, практично не мала місця.

2. Політичні інститути, відповідно, не завжди формувались як результат свідомого стратегічного конструювання, яке необхідно передбачає колективну користь. У ряді випадків вони є наслідком дистрибутивного ефекту — тобто є побічним продуктом боротьби за владу та розподілення ресурсів, результатом дій та взаємодії найбільш впливових суб'єктів, які створюють інститути та норми, що обмежують поведінку інших акторів, керуючись міркуваннями власної вигоди.

3. Ще одною вагомою причиною, яка зумовлює проблемний характер процесу трансформації політичної системи пострадянської України, стало запозичення або “імпорт”, “трансплантацію” [5, с. 66] низки інститутів, властивих західним демократичним системам. Проте само по собі введення нового формального правила/інституту ще не приводить до зміни очікувань, внаслідок чого формальні інститути вступають у протиріччя з неформальними нормами. Отже, учасники політичної взаємодії не поспішають переорієнтовувати свої стратегії на створені нові інститути, оскільки вони не впевнені, чи змінять свою поведінку інші суб'єкти, або будуть продовжувати свою взаємодію на основі існуючих неформальних норм [14, с. 188].

В межах нашого дослідницького інтересу продуктивною виглядає спроба групи співробітників російського Інституту економіки перехідного пе-

ріоду розробити методологію порівняння так званих “режимів закритих демократій”. Останні вони розуміють як такі, які мають певний набір формальних інститутів політичної демократії, але в них витрати виборців на відсторонення уряду (правлячої групи, групи інтересів) від влади або на зміну економічного і політичного курсу виявляються настільки високими, що така зміна не відбувається протягом десятиліть [4, с. 5]. Проте автори вважають, що саме такі режими мають певні переваги щодо здійснення непопулярних економічних реформ. В результаті проведеного аналізу автори дійшли висновку, що низка країн (в тому числі Норвегія, Італія, Швеція), які традиційно відносять до розвинених демократій, мають ознаки закритих демократій. З огляду на гальмування і політичних, і економічних реформ в Україні корисно пильніше придивитися до зазначеного алгоритму аналізу.

У першому наближенні ми можемо констатувати, що Україна теж потрапила до цієї “інституціональної пастки”. Адже фактична наявність інститутів “rule of law” (влади закону, а не людей), разом з відокремленою судовою гілкою влади, правами опозиції та незалежних ЗМІ, ще не дає підстави вважати український політичний режим демократичним в повному розумінні цього слова. Проте це припущення потребує глибокого осмислення та більш щільної перевірки, оскільки автори аналізують політичні режими розвинених, сталих демократій. Саме тому, аналізуючи український політичний режим з цієї точки зору, необхідно враховувати, що він відноситься до режимів, що трансформуються, в яких демократія ще не є сталою. Беручи до уваги, що “процедурний мінімум” часто не забезпечує створення дійсно демократичної політичної системи, доцільніше обрати основними індикаторами демократії набір громадянських та політичних прав та свобод [1, с. 16].

Користуючись загальною логікою дослідження російських колег, ми поставили за мету довести, наскільки актуальна зазначена загроза стосовно інституціональних політичних трансформацій в Україні. В скороченому вигляді перелік питань, що підлягає емпіричному підтвердженню, і відповідь на них стосовно українських реалій, можуть бути такими:

1. Медіа-ринок (емпіричні референти до аналізу: а) наявність опозиційної преси; б) радіостанцій; в) телеканалів).

Сьогодні медіа-простір України представлений як провладними, так і опозиційними радіостанціями, телеканалами, а також друкованими виданнями. Проте ефективність їхнього впливу на діяльність влади вкрай мала.

2. Правова система: 1) кваліфікаційні вимоги до суддів; 2) використання практики провокацій проти політичної опозиції (встановлені в суді або підтверджені експертами); 3) використання апарату правоохоронних органів та спецслужб для збору інформації про активістів політичної опозиції; 4) ознаки прямого керування судами; 5) практика секретних звинувачень.

Кваліфікаційні вимоги до суддів окрім українського громадянства, володіння державною мовою, освіти, стажу роботи та вікового цензу перед-

бачають позапартійність суддів, що опосередковано захищає їх від тиску влади. Використання практики провокацій проти політичної опозиції не зафіксовано. Проте використання апарату правоохоронних органів та спецслужб для збору інформації про активістів політичної опозиції мало місце у випадку з опозиційно налаштованим виданням “Українська правда”, з наступним скандальним вбивством журналіста Георгія Гонгадзе. Ознаки прямого керування судами, практика секретних звинувачень не зафіксовані.

3. Політичний ринок: 1) наявність опозиційних партій; 2) наявність фракцій опозиційних партій в парламенті; 3) ставлення правлячої партії до опозиції та афілійованих з нею ЗМІ як до ворожих, некомпетентних, таких, що підлягають ізоляції та навіть знищенню, якщо вони не змінять свою позицію; 4) випадки зникнення опозиційних політиків та журналістів; 5) випадки використання збройного насильства щодо опозиції; 6) практика відсторонення опозиційних кандидатів від участі у виборах без наявності достатніх формальних підстав; 7) стабільність правлячої коаліції; 8) наявність розколів, які мали форму ідеологічного конфлікту.

Стан політичного ринку характеризується наступними рисами. Опозиційні партії існують, фракції опозиційних партій представлені в парламенті: так, наприклад, КПУ: в 1994 р. отримала 98 мандатів, 1998 р. — 128, 2002 р. — 64, в 2006 р. — 21 мандат. Правлячі партії не сприймають опозицію та афілійовані з нею ЗМІ як ворожих, некомпетентних, таких, що підлягають ізоляції та навіть знищенню, якщо вони не змінять свою позицію. Проте яскраво виділяється на цьому тлі зникнення та вбивство в 2000 році журналіста Георгія Гонгадзе. Здійснення прямого збройного насильства проти опозиції зафіксовано не було. Практика усунення опозиційних кандидатів від виборів без наявності формальних підстав — не зафіксована. Стабільність правлячих коаліцій викликає певні сумніви, але розколів, які б приймали форму ідеологічного конфлікту, не зафіксовано. Скоріше, розколи відбуваються через протиріччя інтересів зацікавлених груп, і ці інтереси не мають ідеологічного забарвлення.

Проведений первинний емпіричний аналіз, який, безумовно, потребує вдосконалення, не дозволяє впевнено класифікувати політичний режим в Україні як закриту демократію. Режим закритої демократії, певна річ, характеризується низкою негативних рис. Вони полягають у тім, що в закритій демократії побоювання владних суб'єктів обмежені лише проблемами всередині еліти, їх внутрішньою боротьбою за владу, проте вони не мають ніякого відношення до відповідальності перед масами та їх вибором, до розуміння того, що вони можуть бути відсторонені від влади за допомогою дійсно діючих електоральних механізмів. Тобто відбувається “консервація” процесу: в елітних групах не запускається процес соціальної селекції, не відбувається рекрутування. Відбувається викривлення правового поля, оскільки елітні групи зацікавлені у збереженні та розвитку мережі неформальних норм та відносин. Такі режими, в яких “вибори та інші “демократичні” інститути в основному фасадні, забезпечують деякий простір для політичної опозиції, незалежних медіа та соціальних організацій, котрі не піддають режим серйозній критиці, не загрожують йому”, аме-

риканський дослідник Ларрі Даймонд класифікує як “гегемонічні електоральні авторитарні” (hegemonic electoral authoritarian) [13, с. 26]. Тож за умов закритої демократії існує певний ризик поступової трансформації в електоральний авторитаризм.

Проте треба зазначити, що функціонування режиму закритої демократії має і певні переваги, оскільки, як зазначалося вище, владні суб’єкти могли б проводити непопулярні реформи в економіці, бо оскільки вони не мають побоювань щодо того, що їх може бути усунено з посад. Постає питання, що ж для України є необхіднішим: формальні ознаки демократії (наприклад, наявність вільних медіа, які фактично не мають значного впливу на політичний процес, оскільки висвітлюють події з точки зору елітних груп, які за ними стоять), чи проведення реформ, наслідком яких стане виникнення та прихід до політики нових соціальних суб’єктів. Якими ж будуть ці нові суб’єкти? Здається, що це мають бути соціально активні прошарки та групи, які здатні підкорити еволюцію інститутів своїм інтересам та будуть зацікавлені у створенні загальновизнаних формальних правил гри, а не неформальних тіньових практик.

Беручи за основу критерії визначення гібридних режимів, запропоновані Кол’єром та Левіцкі, ми можемо констатувати, що Україна задовольняє критеріям і “електоралізму”, і “процедурного мінімуму”, і навіть “розширеного процедурного мінімуму”. Недосяжним залишається тільки “широке визначення демократії”, яке включає соціально-економічну рівність а/або високий рівень участі громадськості в прийнятті рішень на всіх рівнях політики [12, с. 432]. Але оскільки демократія — комплексний концепт, то визначення, представлені різними авторами, не вносять остаточної ясності в те, чим же вона є насправді. Це означає, що “якість” політичного режиму необхідно “діагностувати” не лише на основі вищезазначених критеріїв, але й враховувати характер інституціонального комплексу, властивого тому чи іншому режиму. Під інституціональним комплексом ми будемо розуміти взаємоузгоджену сукупність формальних інститутів і норм та неформальних правил і настанов, що діють в певний момент часу в даному суспільстві.

Так, однією з характеристик того, що той чи інший режим є гібридним, вважається конфлікт компонентів всередині інституціонального комплексу. Відбувається заміщення формальних демократичних інститутів, їх підміна а/або нашарування неформальних інститутів та тіньових практик, оскільки в умовах штучних, привнесених обмежень (норм, інститутів) саме вони виступають компенсаторними регуляторами, такими, що раніше вже довели свою функціональність. Наслідком цього є викривлення формальних норм та інститутів, “інституціональна неузгодженість” [5, с. 63], напруженість в інституціональному полі. Такого роду процеси отримали назву “інституціонального переродження” (В. Полтерович), “подвійної інституціоналізації” (Є. Головаха, Н. Паніна), “деформалізації правил” (В. Гельман, В. Меркель, А. Круасан, А. Хлопін) [див.: 1; 2; 7; 10].

Досвід політичних трансформацій на пострадянському просторі переконує, що формальна модель сукупності політичних інститутів-організа-

цій не є визначальною характеристикою типу політичного режиму. А це в свою чергу означає, що проста реорганізація політичних інститутів не може впливати на просування до демократії. Необхідно враховувати, що політичні інститути та суб'єкти знаходяться в процесі коеволюції, тобто не лише суб'єкти встановлюють та змінюють інститути, але й самі вони мусять діяти, враховуючи встановлення та обмеження, які накладають інститути та норми.

Таким чином, специфіка процесу політичної трансформації в Україні визначається протиріччями в інституціональному комплексі країни, неузгодженістю формальних та неформальних, “автентичних” та “імплантованих” інститутів. Це в свою чергу призводить до того, що виборці не можуть суттєво впливати на зміни політичного курсу, який був заданий ключовими гравцями. Неефективні інститути будуть зберігатися, оскільки модифікація інституціонального комплексу, що склалася, вигідна ключовим політичним суб'єктам, які здійснюють політичні зміни. Основне питання полягає в тому, що для України є більш важливим: суто формальне визнання її демократією чи нагальна потреба “запустити” механізм соціальних змін, за рахунок якого з'являться такі суб'єкти соціально-політичної дії, яким буде потрібна справжня демократія. Тому проблема створення “розвинутої інфраструктури неупередженого правління” (Є. Менсфілд) залишається для нас вкрай актуальною. Необхідно лише враховувати, що її практичне вирішення виходить далеко за межі політико-інституціональних реформ та потребує злагоджених зусиль всього суспільства, яке розглядає демократію як систему дієвих і доступних інструментів впливу на владу і ефективного контролю за нею.

Література

1. Гельман В. Я. Институциональное строительство и неформальные институты в современной российской политике // Полис. — 2003. — № 4. — С. 6–25.
2. Головаха Є., Паніна Н. Пострадянська деінституціалізація і становлення нових соціальних інститутів в українському суспільстві // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. — 2001. — № 4. — С. 5–22.
3. Ильин М. В. Ритмы и масштабы перемен (О понятиях “процесс”, “изменение” и “развитие” в политологии) // Полис. — 1993. — № 2. — С. 57–68.
4. Институты закрытых демократий: попытка сравнительного анализа / [Мау В. и др.]. — М.: ИЭПП, 2007. — 168 с.
5. Институциональная политология: Современный институционализм и политическая трансформация России. Под редакцией С. В. Патрушева. — М.: ИСП РАН, 2006. — 590 с.
6. Липсет С. М., Кен-Рюн С., Торрес Д. Сравнительный анализ социальных условий, необходимых для становления демократии // Международный журнал социальных наук. — 1993. — № 3.
7. Меркель В., Круассан А. Формальные и неформальные институты в дефектных демократиях // Полис. — 2002. — № 1. — С. 6–17; № 2. — С. 20–30.
8. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / Пер. з англ. І. Дзюб. — К.: Основи, 2000. — 198 с.
9. Растоу Д. А. Переходы к демократии: попытка динамической модели // Полис. — 1996. — № 5. — С. 5–15.
10. Хлопин А. Д. Деформализация правил: причина или следствие институциональных ловушек? // Полис. — 2004. — № 6. — С. 6–15.

11. Хантингтон С. Политический порядок в меняющихся обществах. — М.: Прогресс-Традиция, 2004. — 480 с.
12. Collier, D., Levitsky, S. Democracy with Adjectives: Conceptual Innovation in Comparative Research. — World Politics. — Volume 49, Number 3, April 1997, pp. 430–451.
13. Diamond, L. Thinking About Hybrid Regimes // Journal of Democracy. — Vol. 13. — 2002. — No. 2. — P. 21–35.
14. Jack Knight. Institutions and social conflict. — Cambridge: University Press, 1992.

А. А. Милюкова

кафедра политологии Института социальных наук
Одесского национального университета имени И. И. Мечникова,
к. 35, Французский б-р, 24/26, г. Одесса, 65058, Украина

**ПОЛИТИЧЕСКИЕ СУБЪЕКТЫ И ИНСТИТУТЫ В УКРАИНЕ:
ПРОЦЕССЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ И КОЭВОЛЮЦИИ**

Резюме

Статья посвящена изучению процессов взаимодействия политических субъектов и институтов в Украине в процессе трансформации. Автор обосновывает зависимость динамики политических трансформаций в Украине от изменений институционального комплекса.

Ключевые слова: институциональный комплекс, политическая трансформация, политическое взаимодействие.

A. O. Milyukova

Department of Political Science, Institute of Social Sciences
Odessa National I. I. Mechnikov University
Room 35, Frantsuzskiy Blvd, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

**POLITICAL ACTORS AND INSTITUTIONS IN UKRAINE:
THE PROCESSES OF INTERACTION AND COEVOLUTION**

Summary

The article analyzes the interaction among political actors and institutions in Ukraine in the process of political transformations. The author proves that the dynamics of political transformations in Ukraine depends on the changes in institutional complex.

Key words: institutional complex, political transformation, political interaction.